

VADE FARKLARININ ZAMAN TEMELLİ DAĞITIMININ HASILAT ve FİNANSAL KİRALAMA İŞLEMLERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

THE EVALUATION OF THE TIME-BASED DISTRIBUTION OF TERM DIFFERENCES IN THE CONTEXT OF REVENUE AND FINANCIAL LEASING TRANSACTIONS

Arif AYLUCİTARHAN*

ÖZ

UFRS/ TFRS (Uluslararası Finansal Raporlama Standartları/ Türkiye Finansal Raporlama Startları) düzenlemeleri gereği, ticari işlemler kapsamında ortaya çıkan vade farkları zaman temelli olarak dağıtılmaktadır. Bu esas, gelir ve gider unsurlarının tümü için geçerlidir. Daha dar kapsamda, UFRS düzenlemelerine göre vade farkının zaman temelli dağıtımı, hem hasılat hem de finansal kiralamaya ilişkin gelirler için de geçerlidir. Finansal kiralama düzenlemesi Türk Vergi Mevzuatına UFRS'den iktibas edilmiştir. Bu düzenleme gereği, bu işlemlerde vade farkları ilgili dönemlere dağıtılarak ilgili dönemlerin vergisel karı hesaplanmaktadır. Ancak bu şekilde öngörülen vergisel raporlama, bir bütün olarak gelir raporlamasının ahenğini bozmaktadır. Bu çalışmanın amacı vergi mevzuatı dahilinde ya-

ABSTRACT

Under IFRS / TFRS (International Financial Reporting Standards / Turkey Financial Reporting standards) regulations, maturity differences arising within the scope of commercial transactions are distributed on a time-based basis. This basis applies to all income and expense items. More narrowly, according to IFRS regulations, the time-based distribution of maturity difference applies to both revenue and leasing-related income. The financial leasing arrangement has been derived from IFRS to Turkish Tax Legislation. According to this regulation, the tax profit of the relevant periods is calculated by distributing the maturity differences to the related periods in these transactions. However, tax reporting envisaged in this way disrupts the harmony of income reporting as a whole. The aim of this study is to discuss that arises in the tax reporting of income

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Eski Vergi Müfettişi, ayluctarhan@gmail.com, ORC-ID: 0000-0002-4673-4531.

Ayluçtarhan, A. (Kasım 2020). Vade Farklarının Zaman Temelli Dağıtımının Hasılat ve Finansal Kiralama İşlemleri Bağlamında Değerlendirilmesi, *Vergi Raporu*, 254, (42-47).

Makale Türü: Araştırma Makalesi

M.G.T.: 10.08.2020 / M.K.T.: 23.10.2020

pılmış olan finansal kiralama düzenlemesi ile bir bütün olarak gelirin vergisel raporlanmasında ortaya çıkan ahenksizliğin tartışılmasıdır. Çalışma kapsamında, hasılat ve finansal kiralama düzenlemeleri kısıtı ile konu değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Vade farkı, gelir, hasılat, finansal kiralama.

Jel Sınıflandırması Kodları: K34, M41.

GİRİŞ

Uluslararası düzeyde hazırlanan ve çevirisi yapılarak Türkiye standartları haline getirilen¹ TMS/TFRS/BOBİ FRS/ KÜMİ FRS (Henüz Taslak Aşamasında) muhasebe uygulamaları sahası içinde gittikçe daha önemli bir fonksiyon icra etmektedirler.

Bahse konu muhasebe standartlarında önemli finansal bileşen içeren işlemlerde ortaya çıkan finansman gelir veya giderlerinin zaman temelli olarak ayrı raporlanması esastır. Ayrıca bu raporlama hem maliyet/gider hem gelir/hasılat unsurları itibari ile sistematik bir uyum ile uygulanmaktadır.

Diğer yandan vergi mevzuatı düzenlemeleri kapsamında hem gider/ maliyet tarafında hem de hasılat/gelir tarafında finansal bileşen olarak değerlendirilecek vade farkı ayırımı yapılmamaktadır. Buna karşın senetli alacak ve borçlarda senetler reeskonta tabi tutularak kısmi bir düzeltme yapılmaktadır. Bu eksik uygulama yanında, 2003 yılında finansal kiralama (financial leasing) düzenlemesi UMS 17'den iktibas edildikten son-

as a whole with the financial leasing arrangement made within the tax legislation. Within the scope of the study, the subject will be evaluated with the constraint of revenue and financial leasing arrangements.

Keywords: interest, income, revenue, leasing.

Jel Classification Codes: K34, M41.

ra gelir vergilendirmesi mimarisinde daha büyük bir uyumsuzluk ortaya çıkmıştır. Bu düzenleme gereği diğer gider-maliyet/ hasılat/gelir raporlama unsurlarının aksine finansal kiralama işlemlerinde² zaman temelli olarak faiz gelir ve gider dağıtımı yapılmaktadır.

Bu çalışmanın müteakip bölümlerinde, açıklanan uyumsuz durum hasılat unsuru üzerinden açıklanarak tartışılacaktır.

1- TFRS KAPSAMINDA HASILAT ve VADE FARKI AYRIMI

Finansal raporlama kavramsal çerçevesine göre; Gelir, özkaynak aracılığı ile “Özkaynak üzerindeki talep hakkı sahiplerinin yaptığı katkılar haricinde, özkaynakta artışlara yol açan varlıklardaki artışlar veya yükümlülüklerdeki azalışlar.” olarak tanımlanmıştır.³ Hasılat ise “TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat” standardında “İşletmenin olağan faaliyetleri esnasında ortaya çıkan gelirdir” olarak tanımlanmıştır.⁴

TFRS'de hasılat bu şekilde tanımlanmakla birlikte TFRS 15'de hasılatın ölçümü noktasın-

¹ Orhan SEVİLENGÜL. *Genel Muhasebe 15. Baskı*. Gazi Kitabevi. Ankara. 2009. s.28.

² Esasen finansal kiralama, kiracıya kiralanan varlığın sahibi gibi haklar vermekle (David ALEXANDER ve diğerleri. *International Financial Reporting and Analysis*. Cengage Learning Business Press; 2 edition. USA. 2005. s.337-339) ve çoğu durumda kira süresi sonunda tamamen satın alma hakkı tanımakla, vadeli bir satış işlemi gibidir. Ayrıca işletmeler vergi, finansal durum, işletme yönetimi performans primleri gibi nedenlerle finansal kiralama satın almaya rahatlıkla ikame etmektedirler (Ana Isabel MORAIS. “Why companies choose to lease instead of buy? Insights from academic literature”. *Academia Revista Latino americana de Administracion*, Vol. 26 No. 3. 2013. s. 432-446.)

³ *Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve* (2018). Par.4.2, KÇ.4.68

⁴ *TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Ek A*

da, sözleşme gereği edim yükümlülükleri yerine getirdikçe bu edimlere tekabül eden işlem bedelinin raporlanması esas alınmıştır. Bahse konu bedel, işletme tarafından taahhüt edilen mal veya hizmetlerin müşteriye devri karşılığında hak edilmesi beklenen bedeldir. İşte eğer bu bedel önemli bir finansman bileşeni içeriyorsa, bu bileşenin etkisi de işlem bedelinin belirlenmesinde dikkate alınacaktır.⁵

İşlem bedelinin içindeki önemli finansman bileşeni, mal ve hizmetin bedelinin dışında bunların devrinin finansmanı şeklinde sağlanan ek faydanın karşılığıdır. Bu durumda satılan mal ve hizmet karşılığı bedelde, paranın zaman değerinin etkisine göre düzeltme yapılır. Bu düzeltmede mal veya hizmetin peşin satış fiyatı, vade ve piyasada yaygın faiz oranı unsurları esas alınır. Kolaylaştırıcı bir uygulama olarak vadenin bir yıl ve altına düşmesi halinde paranın zaman değeri düzeltmesi seçenek olarak dikkate alınmayabilir. Ancak bu değerlendirmenin yapılması halinde, finansman etkileri zaman temelli olarak kar veya zarar tablosunda hasıllardan ayrı olarak raporlanır.⁶

2- TFRS HASILAT SİSTEMİ ve FİNANSAL KİRALAMA

TFRS standart seti bütünü olarak dikkate alındığında, paranın zaman değerinin finansal raporlamanın bütününe teşmil edildiği görülmektedir. Önceki bölümde açıklandığı üzere temel hasılat standardı olan “TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat” standardında önemli finansman bileşeni ayrı olarak değerlendirilmekte or-

taya çıkan finansman geliri ya da gideri⁷ zaman temeline ayrı olarak raporlanmaktadır.

Kira sözleşmeleri dolayısı ile ortaya çıkan hasıllara TFRS 16 uygulanmakla beraber bu sözleşmeler sonucu ortaya çıkan hasıllara da esasen zaman temelli bir raporlama yaklaşımı uygulanmaktadır. Nitekim “TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat” standardı hasılat ile ilgili bir düzenleme olarak genel olarak müşterilerle yapılan tüm sözleşmelere uygulanmakla beraber; standart, kira sözleşmeleri için özel bir standart düzenlemesi (TFRS 16) olması dolayısı ile bu standart kira sözleşmelerine uygulanmaz.⁸ Nitekim son düzenleme hali ile “TFRS 16 Kiralamalar” standardı⁹ kiralamaların finansal tablolara alınması, ölçümü, sunumu ve açıklanmasına ilişkin ilkeleri belirlemektedir.¹⁰

TFRS 16’da finansal kiralamada, kiraya veren raporlaması ile ilgili ve finansman gelirinine ilişkin esas “*Kiraya veren, kiralama süresi boyunca finansman gelirini net kiralama yatırımına ilişkin sabit bir dönemsel getiri oranını yansıtan bir esasa göre finansal tablolarına alır.*” düzenlemesidir. Kiralama sözleşmelerinde de genel olarak uygulanan muhasebe yöntemi raporlanacak gelirin tutarı ve zamanlaması üzerinde önemli bir etkiye sahip olmaktadır.¹¹

3- VERGİ MEVZUATI DÜZENLEMELERİNE GÖRE HASILAT

Gelir ve Kurumlar Vergileri mevzuatı temel olarak safi geliri (safı kazancı) esas alan düzenleme tekniğine sahiptir. Diğer bir ifade ile vergi

⁵ TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat, Par. 46. ila 49.

⁶ TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat 60. ila 65.

⁷ Avans alınması halinde finansman gideri raporlaması yapılabilecektir.

⁸ TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat, Par.5.

⁹ “TFRS 16 Kiralamalar” Standardı 31/12/2018 tarihinden sonra başlayan hesap dönemlerinde uygulanmak üzere 16/04/2018 tarihli ve 29826 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁰ TFRS 16 Kiralamalar Par.1.

¹¹ Scott A. TAUB. *Revenue Recognition Guide*. CCH Wolters Kluwer business. USA. 2010. s.3.14.

mevzuatı, hasılatı ve giderleri ayrı ayrı tanımlamamıştır. Bunun yerine doğrudan kazanca (safi gelire) yönelik düzenleme yaparak ayrıca giderler ve safi gelirden indirimi kabul edilmeyen giderlere yönelik düzenleme yapmıştır.¹²

Bahsedilen düzenlemeler dikkate alındığında özellikle GVK 38. Madde hükümleri gereği dönem sonu özsermayeyi dönem başı özsermayeden müspet olarak farklılaştıran ticari kara yine müspet yolda etki eden bedeller ve değer artışları hasılat olarak değerlendirilecektir. Bununla birlikte vergi mevzuatı gereği mal veya hizmet bedeli olarak dikkate alınan hasılat içinde vade farkı ayırımına gidilmemektedir. Bu durumun bir istisnası olarak değerlendirilme hükmü olarak senede bağlı alacaklar değerlendirilirken, reeskonta tabi tutulmaları sonucu gelecek dönemlere isabet eden alacak kısmı reeskont faiz gideri olarak giderleştirilmektedir. Ancak bu yolla satış bedelinin içinden finansman geliri (vade farkı) ayrıştırılması yerine yalnızca senede bağlı alacaklarda vergi karına (matrah) etki edecek şekilde giderleştirme yapılmaktadır.¹³

4- FİNANSAL KİRALAMA DÜZENLEMESİ SONRASI ORTAYA ÇIKAN VERGİ TEKNİĞİ SORUNU

Vergi mevzuatı kapsamında, belirtildiği üzere, hasılat raporlaması yapılırken vade farkı ayırımına gidilmemektedir. Buna karşın finansal kiralama ile ilgili düzenlemede kazanılmamış finansman gelirleri hasılat olarak dikkate alınan kira bedellerinden ayrıştırılmaktadır.

213 sayılı Vergi Usul Kanunu'na 4842 sayılı kanunun¹⁴ 25. Maddesi ile eklenen Mükerrer 290. Maddesi gereği, konuya ilişkin olarak öncelikle

kiralayanın toplam kira ödemeleri yanında gelecek dönemlere ait faiz gelirleri raporlaması düzenlenmiştir.

“... ”

Kiralayan tarafından sözleşmeden doğan alacak, kiralama süresi boyunca yapılacak kira ödemelerinin toplam tutarı, ... ile değerlendirilir.

Kiralayan tarafından aktifleştirilen alacak tutarı ile kira ödemelerinin bugünkü değeri arasındaki fark, gelecek dönemlere ait faiz geliri olarak pasifleştirilmek suretiyle değerlendirilir.”

Kiralayanın finansal kiralamaya konu iktisadî kıymetin üretimini veya alım satımını yapması halinde, iktisadî kıymetin net bilanço aktif değeri olarak rayiç bedeli dikkate alınır. Rayiç bedel ile maliyet bedeli arasındaki fark, normal bir satış işleminden elde edilen kâr veya zarar olarak işleme tâbi tutulur.

Kanun düzenlemesinde gelecek dönemlere ilişkin faiz gelirlerinin hesaplanması ile ilgili açıklamaya da yer verilmiştir.

“... ”

Kiralayan tarafından gelecek dönemlere ait faiz gelirleri, kiralanan iktisadî kıymetin finansal kiralama sözleşmesinin yapıldığı tarihteki rayiç bedelinden, her bir dönem sonunda anapara geri ödemelerinin düşülmesi sonucu kalan tutar üzerinden sabit bir dönemsel faiz oranı yaratacak şekilde hesaplanması suretiyle tahakkuk ettirilir.

Ayrıca kira ödemelerinin bugünkü değeri ve faiz oranına ilişkin izleyen açıklamalar yapılmıştır.

“Kira Ödemelerinin Bugünkü Değeri: Kira ödemelerinin, sözleşme tarihinde, kiralamada kullanılan faiz oranının dikkate alınması suretiyle hesaplanan bugünkü değerlerinin toplamıdır.

Kiralamada kullanılan faiz oranı tespit edilemiyorsa, kiracının kiralamaya konu iktisadî kıy-

¹² Bu düzenlemenin istisnası olarak GVK 39 maddede yine kazancı tanımlarken hasılat kavramına yer verilmektedir. 193 sayılı GVK madde 38, 39.

¹³ Ramazan YAKIŞIKLI. “Vadeli Emtia Alım Satımlarının Türkiye Muhasebe Standartları ve Vergi Usul Kanunu'na Göre Değerlendirilmesi. Vergi Dünyası. Sayı 363. 2011. s.44-50.

¹⁴ 24/04/2003 tarih ve 25088 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

meti satın almak için aynı vade ile alması gereken borç için katlanacağı faiz oranı kullanılır.

Kiralamada Kullanılan Faiz Oranı: Kira ödemeleri ile garanti edilmemiş kalan değer toplamının bugünkü değerini, kiralamaya konu iktisadî kıymetin rayiç bedeline eşitleyen iskonto oranıdır.

Bu şekilde ki kanun düzenlemesi, hasılat içindeki vade farkının bileşik faiz uygulaması ile ayrılarak ilgili dönemlere dağıtımını öngörmektedir. Bu düzenleme şekli ile kanun düzenlemesi, UFRS finansal kiralama düzenlemelerinin vergi mevzuatına uyarlanmış halinden çok farklı bir anlam taşımamaktadır. Nitekim düzenlemenin getirildiği 4842 sayılı kanun gerekçesinde izleyen açıklamaya yer verilmiştir.

“Madde 24. - Yapılan düzenlemeyle finansal kiralama işlemlerine ilişkin vergisel düzenlemeler bu konuda uluslararası muhasebe standartlarında belirlenmiş muhasebe kurallarına uygun hale getirilmektedir. Bu amaçla yapılan düzenlemeyi aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür.

Bir iktisadî kıymetin mülkiyetine sahip olmaktan kaynaklanan tüm risk ve yararların kiracıya devredilmesi sonucunu doğuran kiralama sözleşmeleri finansal kiralama sözleşmeleri olarak tanımlanmaktadır....

Kiralayan ise kira ödemelerini anapara geri ödemesi ve faiz geliri olarak ayrıştıracak elde ettiği gelirleri dönemler itibarıyla vergiye tâbi kazancının tespitinde dikkate alacaktır.”

Gerekçede de ifade edildiği üzere getirilen düzenleme ile finansal kiralama uygulaması Uluslararası Muhasebe Standartlarına uygun hale getirilmiştir.

Yine gerekçede de belirtildiği üzere finansal kiralama sözleşmeleri “*iktisadî kıymetin mülkiyetine sahip olmaktan kaynaklanan tüm risk ve yararların kiracıya devredilmesi sonucunu doğuran kiralama sözleşmeleri*” olarak tanımlanmıştır. UFRS/TFRS düzenlemeleri kapsamında da hasılat esas mal satış sözleşmelerindeki temel

raporlama ölçüsü de risk ve yararların alıcıya geçirilmesidir.

Yine gerekçede de ifade edildiği üzere bu finansal kiralama düzenlemesi ile kira ödemeleri şeklindeki hasılatın içindeki faiz gelirleri ayrıştırılarak ilgili dönemlerin vergisel karına esas olmak üzere gelir olarak dikkate alınacaklardır.

Bu düzenlemeler ve yapılan açıklamalar dikkate alındığında UFRS düzenlemesinin iktibas ile vergi mevzuatı dahilinde vadeli satışlar ile finansal kiralamalardan elde edilen hasılatlar arasında vade farkları üzerinden uyumsuz bir yapı oluşmuştur. Vadeli satışlar kapsamında senetli satışlar ile ilgili dengesizlik, alacakların reeskonta tabi tutulması ile giderilmekte ise de bu durum kısmi ve işlemin özüne uygun olmayan bir çözüm şeklindedir.

Tabi olarak bu değerlendirmenin üzerine uyumlu bir bütüncül yaklaşımla, hem hasılat hem gider raporlaması tarafında, vergi mevzuatı içinde de vadelerin zaman temelli olarak dağıtım yapılarak, işlemlerin özüne uygun olarak raporlamasını sağlayacak düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

SONUÇ

UFRS/TFRS düzenlemeleri kapsamında ticari işlemlerde ortaya çıkan vade farkları tutarlarının finansman bileşeni ehemmiyetinde olması halinde, bu tutarların zaman temelli olarak dağıtımını benimsenmiştir.

Vergisel raporlamada ise vade farkları tutarları ilgili dönemlere dağıtılmayıp bu tutarlar bir bütün halinde gider/maliyet veya gelir içinde işlemin gerçekleştiği dönemle ilişkilendirilmektedir. Bu şekilde uygulanan tahakkuk esas uygulama-sının etkisi, alacak ve borçların senetli olması durumunda bu senetlerin reeskonta tabi tutulması şeklinde kısmen de olsa hafifletilmektedir. Diğer yandan finansal kiralama işlemlerinin raporlamasında, faiz gelir ve giderlerinin ilgili dönemlerin kazançları ile ilişkilendirilmesi şeklindeki

değerleme hükmü vergi mevzuatında zaten var olan vade farkları raporlaması çelişkisini iyice gün yüzüne çıkarmaktadır.

Çalışmada hasılat / gelir bağlamında vade farkı tutarlarının vergisel raporlaması değerlendirilmiştir. Açıklanan ve tartışılan çelişkinin ortadan kaldırılması adına, vergi mevzuatı düzenlemeleri bütünlüğü içinde tüm vade farklarının zaman temelli olarak dağıtımını sağlamak üzere gerekli düzenlemelerin yapılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- ALEXANDER D. A. BRITTON. A. JORİSSEN. (2005). *International Financial Reporting and Analysis*. Cengage Learning Business Press; 2 edition. USA.
- MORAIS A. I. (2013). "Why companies choose to lease instead of buy? Insights from academic literature". *Academia Revista Latino americana de Administracion*, Vol. 26 No. 3,.
- SEVİLENGÜL, O. (2009). *Genel Muhasebe 15. Baskı*. Gazi Kitabevi. Ankara.
- TAUB, S. A.(2010). *Revenue Recognition Guide*. CCH Wolters Kluwer business. USA.
- YAKIŞIKLI, R. (2011). "Vadeli Emtia Alım Satımlarının Türkiye Muhasebe Standartları ve Vergi Usul Kanunu'na Göre Değerlendirilmesi". *Vergi Dünyası*. Sayı 363.
- *Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve. (2018)*. Resmi Gazete. 27 Ekim 2018. Sayı:30578.
- *TFRS 15*. Resmi Gazete. 15 Ocak 2019. Sayı:30656.
- *TFRS 16*. Resmi Gazete. 16 Nisan 2018. Sayı:29826.
- *193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu*. Resmi Gazete. 31 Aralık 1960. Sayı:10700.
- *213 sayılı Vergi Usul Kanunu*. Resmi Gazete, 10 Ocak 1961. Sayı:10703.
- *4842 sayılı Kanun*. Resmi Gazete. 10 Ocak 1961. Sayı:10703.